

BRIT TABLÓ

Egedy Gergely: Nagy-Britannia története 1918–1990

Mi az identitás?

„Folyamat, önmagukkal vívott harc, hogy fennmaradjunk. Ha ez megszakad, minden összeomlik. Egy nemzet csak akkor létezhet, ha vég nélkül keresi önmagát, ha saját logikus fejlődésének iránya szerint folyton változik, ha szüntelenül leméri magát másokon, ha a legjobbal, önmaga lényegével azonosul.”

(Fernand Braudel)

Nem vagyok történész. Ám ismerek jó néhányat a külföldi és a magyar történelmi/történelmi munkákból. Számomra etalon John Lukacs életműve. Frankofón érdeklődésem a francia történetírás/írók műveihez is elvezetett. Leginkább az a történelemszemlélet érdekel, amely le tudja írni a hosszú távon ható folyamatokat, egy-egy témakör elemzéséhez több diszciplínát használ, s nem utolsó sorban élet- és gondolkodásmódokat is előhoz. Amely részleteket összefogó szintézist teremt, és elvezet a nemzeti identitás természetének megfjtéséhez. Ilyen például Fernand Braudel, illetve kétkötetes fő műve, a *Franciaország identitása*. A történelmi munkákat, az ismeretek gyűjtő böngészése mellett tanári munkámba igyekszem beépíteni: tantervek, tantervi háttéranyagok készülnek belőlük, beszélgetések érveiként, bővítő információként szolgálnak. Tehát közvetlenül vagy közvetve transzformációs feldolgozásra kerülnek.

E sorozatban kitüntetett helyet foglal el Egedy Gergely munkássága. Cikkeit, nagyobb munkáit figyelemmel kísérem, rövidebb elemző írásokban igyekszem közvetíteni azokat, melyek, egy-egy recenzió mellett, leginkább a *Tanári notesz* jegyzetkönyveimben jelennek meg. Egedy erénye: hatalmas, következetes, precíz kutatómunka. Szerénység, kötelesség. Követhető, világos felfogás és metodika. Nem titkolja, kedvence a konzervativizmus, a brit kiváltképpen. De soha nem érződik, hogy leragadt volna ennél, hogy az egyetlennek tartaná, amely a világ mozgatásához szükséges. Értékeit nagyra tartja, nem mondja, hogy hibátlan, s ez az eszmerendszer az, amely a világot megváltja. (De azt igen, hogy nem sarkából dönti ki.) Bemutatja: hogyan alakul egy erre az eszmerendszerre épülő, más(oka)t is meg- és beengedő társadalom, amely maga is mozog, vívódik, meginog, megreked, és újra nekilődül. Mik a mozgatórugók. A politikatörténeken keresztül megismerjük: hogyan próbálják (akarják) irányítani a társadalmat a vezető politikusok, hogyan változik a társadalom, és hogyan vesz ebben részt (hogyan veszi ki részét) az egyén, a társadalom tagja. Hogyan érzékeli a politikai hatásokat, hogyan próbálja azokat befolyásolni. Ideológiák pártban, pártok között és ideológiák a reális mezőben, a mindennapi életben. Nemcsak a politizálás, hanem a társadalmi magatartások, a társadalmi élés is kirajzolódik.

Egedy történelemfeltáró-kutató, rendszert alkot, és mindezt tanulhatóvá teszi. A politikatörténesek lüktető tablóját adja, ez, és így, példaértékű: olvasmányos, élvezetes, ami többek között a szerkesztésnek és az írásmódnak köszönhető. A kronológia adja a főtengelyt, arra felfűzve jelennek meg a korszak témái, problémái, elsődlegesen a politika szálán, a politika oldaláról kibontva. Majd ugyanezek a kérdések áttevődnek a társadalom más szektoraira, bemutatva: hogyan hatnak azok az élet más területén. A fejezetek mintegy szétnyíló legyező tárlják elő a történelmi helyzetképet, a frappáns fejezetcímekkel jelezve ezek konklúzióját. Időben és térben egyszerre tárgyalt helyzet (szinkronitás), valamint ezek folyamatos időbeni építkezése (diakronitás), szereplőkkel, helyszínekkel, akciókkal, tárgyakkal, mindez színes mozgásban adja vissza Nagy-Britannia történelmét. Ezzel a módszerrel az olvasó „bennevalónak” érzi magát, szinte maga is résztvevője a történeseknek. A szerző távol tartja magát attól, hogy magyar történészi beszédmóddal, beidegződésekkel, netán előítéletekkel akárcsak sugallná a mondanivalót. Az értékijelentések a helyszínről valók, az értékítéleteket maguk a helyi, brit illetőségű szereplők mondják ki. A cselekményesség külön nagy élmény annak, aki még nem járt a szigetországban: mintha ott lenne, s onnét nézné a világot.

Melyek az alaptörténet sarkalatos kérdései? A brit birodalom és domíniumainak viszonya, az önállóság, a függetlenség nagy kérdéseivel. És mindaz, ami ezzel jár: sikerek és kudarcok, a pártok működése, egymással

versengve a társadalom sorsát egyengetve a világi mozgásokban. Szerves lüktetés, olyan ez, mint az egyes ember, az egyén életútja: sikerek és kudarcok, ez utóbbit az egyén nehezen éli meg, nehezen ismeri be, nehezen tud úrrá lenni bajain. De a pártoktól, főleg a kormányon lévő pártoktól várja el, hogy sikeresek legyenek, eredményeket halmozva fel a köz, de főleg az egyén javára. Mert ha nem, leváltjuk őket. De miután ez visszatérően így működik, kit szeressünk? A briteknek ott a királynő! Már a jelen/léte is vigasztal, támaszt ad.

A szálak tehát a társadalmi alrendszeren keresztül vezetnek, sok témakört felvonultatva. Nézzük: a futball és a társadalmiság (sok a néző, mert jó a foci, vagy fordítva?) – a futball az életformához tartozik, az identitás része; irodalom, film; a katonaság, hangsúlyosan. Természetesen fontos a gazdasági helyzet értelmezése, ez állandóan előkerül, de: mi a teendő válság idején, 1930 körül? „A világgazdaság történetének addigi legsúlyosabb válságára volt szükség ahhoz, hogy Nagy-Britannia szakítson a szabad kereskedelem 19. századi doktrínájával (43.). (Saját kárán tanul az angol.) A „házi” problémák fényében jelenik meg azok világi tükröződése és visszfénye, például az, onnét nézve hogyan jelenik meg számunkra Magyarország. Utólag némi, tán használható gyógyír Lloyd George józan véleménye a Trianon-kérdésben: „Soha nem lesz béke Délkelet-Európában...” (18.). (Talán csak a brit-francia kapcsolatokra irányul kisebb fókusz: más irányokhoz képest kevesebb információt kapunk. De ez újabb kutatás tárgya.) A nagy lélegzetvétel: föderáció vagy nem? (Balfour-jelentés: „földrajzi és más tényezők lehetetlenné teszik” a birodalmi föderációt, alternatív megoldásként pedig csak a tagok teljes önállósága kínálkozik” (45–46.). Az 1930-as években: „Remények és csalódások” – teljes foglalkoztatottság, munkanélküliség... Az előzőt a kapitalizmus nem tudta vállalni, a másodikat igyekezett kezelni, nem nyomta el a munkásosztályt. A tradíciók persze tartották magukat, jó néhány, a magyar televízióban is látható angol film önkritikusan, öniróniával be is mutatja ezt. Élvezetesen. (A szocializmus ezt „a kérdést is megoldotta” – bele is törött a bicskjába.) A harmincas évek külpolitikájáról: „A szigetország közléte mindig nyitott volt a kompromisszumokra – s ő [Chamberlain] elkövette azt a hibát, hogy feltételezte: hasonló mentalitással, rugalmassággal a diktátorokkal is szót lehet érteni.” A harmincas évek irodalmi életében a korábbi „nagy generáció” tagjai meghatározó szerepet játszottak, de a húszas évek „frivol és esztétizáló kedvének vége szakadt”. Virágzott az irodalom, a filmgyártás, nőtt a mozik száma (50–56.) A professzionális politizálás példája a II. világháborús időkben Churchill „jövés-menése”: fel sem merült benne a küzdelem feladása. Sőt, igyekezett lelket önteni a franciákba is, attól a tudattól (hittől?) vezérelve, hogy „Nagy-Britannia nem csak magáért harcol”. A heroikus ellenállás komoly áldozatokat igényelt, de a lakosság megértette, hogy „a demokrácia győzelme érdekében a demokrácia korlátozását is el kell viselniük” (69–72.). Jött a szűkösség időszak 1945 után, a kérdések között: Anglia világhatalom, vagy nem? „Nagy-Britanniának örökre el kellett búcsúznia korábbi világpolitikai szerepétől” (87.).

Tanulhatóságok, példák. A birodalmi tudat. A birodalmi tudat és a domíniumok. A lakossági morál: lojalitás, tűrés – gyürkőzés, tiltakozás. Pacifizmus: a kitartó pacifista magatartás. Ám ez nem mindig nyeri el „méltó jutalmát” – olykor politikailag rossz, a mindennapi életre is negatívan hat. De a pacifizmusra állandóan törekedni kell, mint a harmóniára. És rá kell jönni, a pacifizmusra rá lehet fizetni – háborús helyzetben nem lehet vele békét nyerni. De ez a kontinens vágya is, ez hosszú távon emberséges – élhető. A lánnglelkű, mindent átalakítani és elsöpörni akaró, ideológiákra mozduló társadalmi formációk hamarabb elbuktak, mint az angolok (lásd Hitler, Sztálin). A brit konzervativizmus a szerves életet mutatja: nehézségekkel, fájdalmakkal, örömmel, áldozatokkal, sikerekkel. Erényes eszmerendszer vonul fel, építeni lehet rá. A pártok, még a konzervatív is, folyamatos megújítása szükséges. 1951 őszére a Munkáspárt belátta: „a túlélésre alapozott stratégiája nem célravezető”. Mind többen gondolták úgy, hogy a konzervatívokban meg lehet bízni, s ők talán még a Munkáspártnál is kompetensebben [...] tudják irányítani a gazdaságot anélkül, hogy a legkisebb mértékben is kockáztatnák a teljes foglalkoztatottságot és a jóléti államot” (111.). A kormányzás művészete (és pszichológiája) Churchill újbóli visszatérése. Mert mi kell a népnek? „Néhány évnyi jó, stabil kormányzás”. És mi kell az Alsóháznak? „A napirenden szereplő ügyek türelmes és konstruktív megtárgyalása...” (112.). És ez nem cinizmus. Realista politika, reálpolitika. Államosítás, szabad vállalkozás? Attól függ! Helyzet- és állapotértékelés, tudományos elemzések, szakmaiság – politikai döntés, felelősség. Ez, így, bejött: a szűkösség éveit követően bekövetkezett a prosperitás. A fizetések növekedése magasabb volt, mint az áraké. („1951 és 1958 között a fizetések reálértéke országosan átlagban 20 százalékkal emelkedett” (113.). Eközben Magyarországon a szocializmus építése folyt, a lebecsült kapitalizmus ellenében, azt „meghaladva”. (Ma az angolt futball vonzza a magyart nézőt.)

Mindezen mozgásokkal jár a morál alakulása. Az identitásra épülő birodalom és a multikulturalizmus. Kiderül, a konzervatív birodalom egyike a nagy befogadóknak: vallások, nemzetiségek, etnikumok, pénztökek, nyitott sajtó, szabadság és kötelezettség, jog és vágyak, unió Csatornán innen, Csatornán túl – ennek egységesítése, inkább „demokratikus kezelése” folyik a sajátos brit történelmi attitűdön, tudaton, magatartáson átszűrve. S mintha ezt a bevándorlók, a betelepülők, a befektetők is szívesen fogadnák. Emberséges, élhető vidék, pacifizmusra törekszik. Békében lehet vele nyerni.

Kitűnő könyvet tartunk a kezünkben, hatalmas íve az első, a nagy háború mélyre ható változásaival indít és a globalizmusba érő végjátékkal zár. (Hogyan ezután?) Felszereltségével is hasznos élmény: az előszó külön tanulmány, Balogh András jegyzi, az Indonézia-kutató által felvetett kérdések további elemzéseket kívánnak. A szerző, Egedy Gergely epilógussal zár. Kutatói-emberi-morális kötődéseiből, kötöttségeiből, a világtörténelem-barbárság-értékek-változás-identitás köré csoportosítva egyet hozunk ide, az általa beemelt neves filmrendező, Lindsay Anderson gondolatait, aki az ötvenes években, külföldről Nagy-Britanniába hazatérve ezt írta: „A mindennapi életnek itt ugyanis van egy bizonyos civilizáltsága (ellentétben a kulturálttal); sajátos humor és a türelem légköre. Biztonság, még melegség is. *De ezért nagy árat kell fizetnünk.*” (A recenzió kiemelése.) A kötelező névmutatón túl, irodalmi tájékoztató segíti az olvasót, navigálja a kutatót. Ez újszerű, nem a kutatásmetodikailag kötelező szakirodalmat sorolja, hanem tematikusan szerkesztetten tálalja a munkákat, amelyek fejezetek szerint tartalmazzák a nagy téma további bűvárkodásra csábító irodalmát. És zárjuk a könyv bevezetésének befejező soraival, konklúzióként is, de mintegy a folytonosságra is ösztönözve: „... joggal sorolhatjuk Nagy-Britanniát a drámai változásokat hozó század sikeres országai közé. A brit 20. század rövid áttekintése során a szerző abból az előfeltevésekből indul ki, hogy a siker kulcsfontosságú tényezője a hagyományokra való támaszkodás gyakorlata, a tradíciók és a modernitás ötvözése volt, méghozzá olyan szerencsés módon és arányban, amelynek a megvalósítása csak igen kevés nemzetnek sikerült.”

Ezek után adódik a tudás összerakása, kiváló bázisunk van, még egy jó tan/anyag is kikerekedhet belőle – tanároknak, politológusoknak, történészeknek. Meg tévé előtt hezitáló polgároknak, és az ő sorsukat intéző politikusoknak. És szívesen látnánk a történész szerzőt, a politikatudomány avatott képviselőjét tévébeszélgetések véleményformáló elemzőjeként.

*Egedy Gergely: Nagy-Britannia története 1918–1990. A rövid XX. század.
Kossuth Kiadó, 2011*